

ارزیابی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر اردبیل^۱محمدحسن یزدانی^۲، مریم جامی اودولو^۳، ژیلا فرزانه سادات زارنجی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۴

از صفحه ۸۹ تا ۱۲۲

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی

سال نهم، شماره سی و چهارم، تابستان ۱۴۰۰

چکیده

شیوع بیماری کرونا اگرچه در ابتدا میزان بالای مرگ‌ومیر ناشی از عفونت ویروسی را به همراه داشت؛ اما پس از مدتی، افزایش چشمگیر آسیب‌های اجتماعی این بیماری، به تهدیدی جدی برای شهرها تبدیل شد. بر همین اساس پژوهش حاضر باهدف ارزیابی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل با تأکید بر معیارهای آسیب‌های اجتماعی و اولویت‌بندی آن‌ها برای برنامه‌ریزی‌های آتی انجام شد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی و تحلیلی است. داده‌های موردنیاز از طریق پیمایش به‌دست‌آمده و برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را شهروندان منطقه (۳) شهر اردبیل تشکیل می‌دهند که (۳۸۲) نفر بر اساس فرمول کوکران به‌عنوان نمونه برآورد شد. از آنجایی که روش نمونه‌گیری تصادفی ساده طبقه‌بندی شده بود؛ بنابراین برای هر محله (۳۰) پرسش‌نامه و در مجموع (۴۸۰) پرسش‌نامه توزیع و تکمیل شد. برای سنجش آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در محله‌های مورد مطالعه، شاخص‌های مرتبط، با استفاده از روش آنتروپی وزن‌دهی، محله‌های هدف با بهره‌گیری از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (تاپسیس، ساو، ویکور) رتبه‌بندی و در نهایت برای دستیابی به اولویت‌بندی نهایی از تکنیک ادغامی «کپ‌لند» استفاده شد. بر اساس نتیجه‌های به‌کاررفته در پژوهش حاضر و نتایج حاصل از پیاده‌سازی تکنیک‌های مزبور، محله‌های ملایوسف و ملاباشی با کمترین امتیاز در نامطلوبترین وضعیت و در رتبه نخست و محله‌های رضوان با کسب بیشترین امتیاز در رتبه آخر و در وضعیت مطلوبی به لحاظ آسیب‌های اجتماعی نسبت به سایر محله‌های مورد مطالعه، قرار دارند. بر اساس اظهارنظر پاسخگویان به دنبال شیوع ویروس کووید ۱۹ و بر اثر فشار روحی و روانی ناشی از ناتوانی مالی و فقر اقتصادی، آسیب‌های اجتماعی افزایش یافته و این امر در محله‌های فرودست شهری همچون ملاباشی، ملایوسف و باهنر به‌صورت بارزتری نمایان است.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌های اجتماعی، کووید ۱۹، شهر اردبیل، اولویت‌بندی.

۱- مستخرج از طرح پژوهشی «ارزیابی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر اردبیل» (مجری: محمدحسن یزدانی و همکاران: مریم جامی اودولو و ژیلا فرزانه سادات زارنجی) با حمایت مالی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه محقق اردبیلی است.

۲- استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، (نویسنده مسئول)، yazdani@uma.ac.ir.

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۴- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

بیان مسئله

یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین تحولات اجتماعی جهان در نیم‌قرن اخیر توسعه شهرنشینی است. فرآیند شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه به‌طور کلی و در ایران به‌طور خاص به دلایل خاص خود در فرآیند شتابان به کلان‌شهری و قطبی شدن منجر شده است. رشد شتابان شهرنشینی و ظهور کلان‌شهرها عواقب و پیامدهای متفاوتی را به دنبال داشته و با آسیب‌های شهری متعددی همراه شده است. ناهنجاری‌های کالبدی، ناهنجاری‌های تأسیساتی، آسیب‌های اقتصادی، آسیب‌های زیست‌محیطی، نارسائی‌های خدماتی و بالاخره آسیب‌های اجتماعی در حوزه‌های شهری از جمله پیامدهای شهرنشینی شتابان بشمار می‌رود. در طول تاریخ نرخ جرائم و آسیب‌ها در نواحی شهری همواره بالا بوده است (هالیوال و همکاران^۱، ۲۰۰۰، ص ۳۱۰). در حال حاضر نیز شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها چه در ایران و چه در سایر کشورهای مهم جهان مهم‌ترین کانون‌های بروز ناهنجاری و جرائم اجتماعی هستند و به همین دلیل در فرآیند برنامه‌ریزی شهری برای یک شهر سالم، کاهش جرم و جنایت در محیط‌های شهری به‌ویژه در حومه‌های شهری جدید، یکی از مهم‌ترین اهداف در ایجاد شهر سالم بشمار می‌رود (گردا و همکاران^۲، ۱۹۹۸، ص ۱۷). رشد و گسترش شهرها و تبدیل آن به شهرهای پرجمعیت و چندمیلیونی عاملی شد تا بسیاری از مسائل و مشکلات شهری از قبیل مسکن، حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی، جرائم شهری، خشونت و ناآرامی شهری، اعتیاد و قاچاق موادمخدر، فقر شهری، مهاجرت، آلودگی محیط‌زیست، بیماری، مزاحمت‌های خیابانی، بیکاری و اشتغال کاذب، وندالیسم، سرقت، قتل، خشونت، ضرب و جرح، تهدیدات و ناامنی‌های شهری، تکدی، کودکان کار و خیابانی، نقض حقوق شهروندی، طلاق و حمل‌ونقل شهری به‌صورت حاد پدیدار شوند (محسنی و نصرتی‌پایانی، ۱۳۹۳، ص ۱۱۴). در حال حاضر بیماری کرونا در شهرها به‌صورت یک مسئله اجتماعی حاد جلوه‌گر شده است؛ زیرا این

1 - Dhaliwal & Sangha & Ralhan

2 - Gerda & Wekerle & Whitzman

پدیده، منشأ بروز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی از قبیل فقر، بیکاری، جرم، اعتیاد و غیره است. فشار ناشی از این عوامل و محرومیت نسبی، شهروندان را به سمت جرم و جنایت می‌کشاند؛ بنابراین با گسترش بیماری کرونا، میزان آسیب‌های اجتماعی شهری به‌ویژه در نواحی حاشیه‌ای شهرها افزایش می‌یابد و همچنین تشدید این آسیب‌ها با هر دلیل و علتی، راه را برای وقوع بحران‌های شهری هموار می‌کند.

طبق آمارهای اخذشده از اداره بهزیستی شهر اردبیل، میزان آسیب‌های اجتماعی (بیکاری، فقر، طلاق، کودک‌آزاری و همسرآزاری) در زمان شیوع ویروس کرونا نسبت به سال‌های گذشته افزایش یافته است؛ و روند رو به رشد آسیب‌های اجتماعی در دوران پاندمی کووید ۱۹ موجب شده است تا شناسایی آسیب‌های اجتماعی ناشی از ویروس کرونا، به‌عنوان یک مسئله اجتماعی شناخته شود که مدیران شهری باید آن را موردتوجه قرار دهند؛ زیرا تجمیع و تراکم آسیب‌های اجتماعی در هر شهر و جامعه‌ای می‌تواند انسجام و همبستگی آن را موردتوجه قرار دهد؛ بنابراین مدیران شهری مستلزم شناخت مسائل و مشکلات آن و پیدا کردن راه‌هایی برای کاهش آسیب‌های آن است تا زندگی در شهر، هم برای شهروندان و هم برای مسئولان، قابل تحمل و رضایت‌بخش‌تر شود. در حقیقت، در شرایط کنونی شناسایی علل ارتکاب به جرم، تنش‌ها و بحران‌های ناشی از مسائل اجتماعی از ضرورت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا شیوع روزافزون انواع انحرافات و نابهنجاری‌ها زنگ خطری برای جامعه و نسل بعدی است (توسلی و نورمرادی، ۱۳۹۱، ص ۶۷)؛ اما آنچه در عبور از این بحران جهانی واجد اهمیت است، سلامت و بقای نظام اجتماعی در زمان مبارزه با این بحران و عواقب پس‌از آن است. اینکه نظام اجتماعی شهرها تا چه میزان در عبور از این شرایط موفق و تا چه میزان و با چه شرایطی، امکان بازسازی آسیب‌های وارده را خواهد داشت. به‌علاوه ارزیابی اینکه روابط میان نظام حکمروایی شهری و جامعه سازنده آن در حین و پس از مبارزه با این ویروس به چه شکل تغییر یا اصلاح خواهد شد، از مسائل امروز و آینده شهرهای جهان خواهد بود (حائری، ۱۳۹۹، ص ۲۵۷). با توجه به آنچه بیان شد اهمیت مقوله

آسیب‌های اجتماعی در شهر از یک‌سو و حاکمیت ویروس کووید ۱۹ از سوی دیگر ضرورت بررسی آسیب‌های اجتماعی در شهر بیش‌ازپیش احساس می‌شود؛ چراکه امروزه رعایت محدودیت‌های کرونایی از سوی شهروندان باعث افزایش آسیب‌های اجتماعی در سطح شهر شده و نظم و امنیت شهروندان را به مخاطره می‌اندازد؛ از این‌رو اتخاذ تدابیر لازم برای کاهش آسیب‌های اجتماعی در شرایط بحرانی در سطح شهر اولویت دارد. با توجه به این مسئله که منطقه (۳) شهر اردبیل ترکیبی از محله‌های کم‌برخوردار و برخوردار است. فاصله طبقاتی موجود بین ساکنین محله‌های این منطقه زمینه‌ساز برخی مسائل و مشکلات بوده، به همین سبب شناسایی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا و دلایل آن‌ها در محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل و اولویت‌بندی آن با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری به لحاظ شاخص‌های مرتبط با آسیب‌اجتماعی در دوران پاندمی کووید ۱۹ به اولویت مداخله نیروی انتظامی، سازمان بهزیستی، مسئولان شهری و سایر نهادهای مرتبط کمک شایانی کرده و موجب جلوگیری از انواع ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی شهروندان شده و توسعه پایدار اجتماعی را نیز رونق بخشد.

پرسش اساسی پژوهش حاضر این است که با توجه به شاخص‌های آسیب‌اجتماعی مورد مطالعه، رتبه‌بندی محله‌های مختلف منطقه (۳) شهر اردبیل در دوران پاندمی کووید ۱۹ چگونه است؟

پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه بحث مربوط به ویروس کرونا (کووید ۱۹) بسیار تازگی دارد، تقریباً هیچ پژوهش در دسترس درباره علت‌ها و پیامدهای اجتماعی ویروس کرونا در شهرها به صورت تجربی انجام نگرفته است و بیشتر بحث‌ها در قالب ژورنالیستی انجام گرفته است. آسیب‌های اجتماعی یکی از محورهای مباحث اصلی مطالعات آسیب‌شناسی شهری در اغلب شهرها و کلان‌شهرهاست. این نوع آسیب‌ها دلایل، گونه‌ها و آثار و عوارض متعددی دارند و برنامه‌ریزی شهری نیز باهدف کاهش و کنترل آن، ناچار به اتخاذ رویکردهای متنوع و تحلیل‌های

میان‌رشته‌ای است (علی‌اکبری و درخشان، ۱۳۹۳). سرعت شیوع ویروس کرونا و تبدیل شدن آن به بحران، هنوز فرصت کافی برای انجام مطالعات و طرح‌های پژوهشی منسجم در این زمینه را فراهم نیاورده است؛ اما تعدادی از مراکز و افراد تلاش کردند در همین زمان محدود، داده‌هایی را برای استفاده در فضای تحلیلی و یا فضای سیاست‌گذاری فراهم آورند که در این تحقیق سعی شده است تا جایی که مطالعات در دسترس بوده، خلاصه‌ای از اهداف و نتایج این مطالعات در دو بخش پژوهش‌های خارجی و داخلی آورده شده است.

«نوابی» و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت عمومی خصوصی در کاهش آسیب‌های اجتماعی بافت‌های فرسوده شهری پرداخته‌اند. داده‌های به‌دست‌آمده از پژوهش، نشان‌دهنده این امر بود که با تأسیس یک نهاد نیمه‌دولتی با قدرت اجرایی کافی، به‌عنوان محرک اجتماعی که برقرارکننده مشارکت بین بخش خصوصی، عمومی و اجتماعی باشد، می‌توان با ایجاد اطمینان و اعتماد لازم موجبات تحقق یک نوزایی شهری موفق را فراهم آورد. «قاسمی» (۱۳۹۹)، پیامدهای کرونا بر شهر و شهرسازی آینده را بررسی کرد. هدف این مطالعه، کشف آثار احتمالی بحران ناشی از کرونا در فضای شهری و منطقه‌ای و هم‌افزایی این تأثیر و تأثر با الگوی روابط و رفتار انسان در فضا است. برای این منظور پس از بررسی اسناد و منابع تاریخی و مشاهدات ناشی از تجربه زیسته، با گروهی از صاحب‌نظران و متخصصان این رشته مصاحبه شد که (۴۶) نفر از این افراد از طریق پرسش‌نامه طراحی شده بر بستر فضای مجازی، نظر خود را درباره متغیرها اعلام کردند. میانگین و ضریب تغییرات یافته‌های این نظرسنجی نشان داد که در همه متغیرها، میانگین نظرها بالاتر از پنج بوده است. صاحب‌نظران معتقد به تغییر در آینده هستند؛ اما ضریب تغییرات گویای آن است که تحولات عینیت یافته در وضع موجود، بیش از سایر متغیرها مورد وفاق و اتفاق نظر است؛ بنابراین ضمن تدوین اقدامات فوری در این زمینه، برای سایر موارد نیز سناریوهای بلندمدت‌تری تدوین شود. «رامین» (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «نحوه عملکرد شهرداری تهران در حوزه مدیریت آسیب‌های اجتماعی» نشان می‌دهد که ورود شهرداری

تهران به عرصه غیرمهندسی آسیب‌های اجتماعی، چیرگی ریشه‌دار بینش مهندسی و عمل‌گرایانه این نهاد را چندان دگرگون نکرده است. هژمونی چنین بینشی نسبت به مدیریت آسیب‌های اجتماعی از سویی و از سوی دیگر فشار ساختارهای حاکمیتی، افزایش مطالبات مردمی و کلاف پیچیده آسیب‌های اجتماعی نوظهور، این نهاد غیرتخصصی ولی پرظرفیت را به سمت راهبردهایی سوق داده است.

«روزبهانی» (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «نتایج تخریب محله‌های جرم‌خیز در آسیب‌های اجتماعی، نمونه موردی: محله خاک‌سفید تهران»، نشان می‌دهد که تخریب کانون جرم در محله خاک‌سفید سبب افزایش آسیب‌های اجتماعی و کاهش امنیت برای ساکنین محله شده و در نتیجه تخریب باعث جابجایی و پراکندگی مجرمین در سطح محله و سایر نقاط شهر تهران شده است. اقدامات صورت گرفته پس از تخریب مانند ایجاد پارک و فضای سبز، احداث مراکز خدماتی و رفاهی و ... نیز تأثیر زیادی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش امنیت در سطح محله نداشته است. «محسنی» و «نصرتی‌پایانی» (۱۳۹۳)، در پژوهشی به بررسی نسبت شهر با جرم و آسیب‌های اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که فقر، بیکاری، مشاغل کاذب، مهاجرت، تکدی و مسکن مهم‌ترین آسیب‌های اقتصادی و اعتیاد، حاشیه‌نشینی، طلاق، کودکان خیابانی، سرقت، مزاحمت خیابانی، وندالیسم و خشونت، به‌عنوان مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی شهر بوده‌اند. «علی‌اکبری» و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل الگوهای فضایی آسیب‌های اجتماعی در محیط‌های شهری منطقه (۵) کلان‌شهر تهران» با استفاده از روش GIS و روش‌های آماری و گرافیکی پرداخته‌اند. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که بستر فضایی جغرافیایی شهر و ساختار کالبدی و کارکردی بارگذاری شده در آن بر شکل‌گیری کانون‌های مکانی، محورهای فضایی، شدت تراکم، دامنه و نحوه انتشار فضایی آسیب‌ها و در نتیجه الگوهای فضایی آسیب‌های اجتماعی اثر تعیین‌کننده دارند. «غفاری» (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی و ناپایداری توسعه اجتماعی در ایران» به چرایی غفلت از توسعه اجتماعی،

ناپایداری و آسیب‌های آن پرداخته است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که امر اجتماعی و به تبع آن توسعه اجتماعی مورد غفلت قرار گرفته و نگاهی تقلیل-گرایانه در بحث‌های توسعه وجود داشته است.

«هله»^۱ (۲۰۱۴) از نظریه مکان انحرافی برای آزمون رابطه مکان و جنسیت قربانیان جرائم و ناهنجاری‌های خشونت‌آمیز در منطقه مادر شهری اوهایو استفاده کرده‌اند. نتایج مطالعه وی بر مبنای رگرسیون نشان دهنده آن است که مکان جغرافیایی در (۲۳) درصد قتل‌ها، (۱۲) درصد کل جرائم و ناهنجاری‌های خشونت‌آمیز و ... نقش دارد. «کنپر»^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی از داده‌های مربوط به ناهنجاری‌های اجتماعی در طول سال‌ها برای تبیین روند این ناهنجاری‌های استفاده کرده است. استفاده از این‌روند در انگلستان مفید بوده است. چنانچه وی در این مطالعه به پلیس، زندان‌ها، مکان جغرافیایی، نوع شهرها، بخش مرکزی شهرها، امنیت خانوادگی و شرایط اقتصادی پرداخته است. «فاریا» و همکاران^۳ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «جرم و جنایت در یک شهر برنامه‌ریزی‌شده، مورد مطالعه برازیلیا»، منطقه مرکزی پایتخت برزیل (برازیلیا) با عنوان «پلانوپیلوتو» را به لحاظ میزان جرم‌خیزی و عوامل مؤثر در آن مورد مطالعه قرار داده‌اند. در این پژوهش با استفاده از یک مدل اقتصادسنجی داده‌های مربوط به جرائم در (۲۷) بخش شهر برازیلیا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که میزان بالاتری از جرائم در منطقه مرکزی برازیلیا مربوط به تمرکز فعالیت‌های تجاری، مسکن عمودی (ساختمان‌های بلندمرتبه)، تراکم پایین و جمعیت بیشتر بوده است؛ در حالی که نرخ پایین سرقت منعکس‌کننده غلبه بلندمرتبه‌نشینی است. «چیسه»^۴ (۲۰۱۲) با عنوان «جرم و شهرنشینی» سعی کرده است ارتباط بین رشد شتابان شهرنشینی و میزان جرم‌خیزی را در کشور مالزی مورد بررسی قرار دهد. ایشان با اعتراف به تأثیر رشد شتابان جمعیت شهرها در میزان جرائم، مدعی

1 - Helle

2 - Knepper

3 - Faria & Ogura & Sachsida

4 - CheSoh

شده است که با توجه به علل و اثرات متفاوت جرم‌خیزی در مناطق شهری، همکاری متقابل آژانس‌های امنیتی زیر نظر حکومت، سازمان‌های عمومی، سازمان‌های مردم‌نهاد و بخش خصوصی می‌تواند راهبرد مناسبی برای کاهش جرائم باشد.

با مروری بر پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با موضوع حاضر می‌توان به این امر پی برد که در سطح شهر اردبیل، پژوهشی در باب آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر، صورت نگرفته است. نباید از یاد برد که بحران‌های برخاسته از شیوع بیماری کووید ۱۹، از نظر وسعت و شدت و تأثیرات مخرب آن بر اقتصاد و مسائل اجتماعی جهانی و کشورهای درگیر در بحران همچون خود ویروس، از مسائل نوپدید محسوب می‌شود. هرچند اقتصاددانان با توجه به آمارهای اقتصادی در دسترس مانند میزان کاهش درآمدها به سبب تعطیلی فعالیت‌ها، تعداد افراد بیکار شده و مانند این‌ها، تحلیل‌های اولیه خود را از تأثیرات بحران در سطح نهادهایی همچون صندوق بین‌المللی پول و دانشگاه‌ها منتشر کرده‌اند؛ اما انجام کاری مشابه در حوزه جامعه‌شناسی و مسائل شهری، چندان آسان نیست؛ زیرا هنوز تأثیرات بحران بر نظام اجتماعی چندان روشن نشده است. تقریباً تمامی متخصصین که در این زمینه به طرح بحث پرداخته‌اند، با احتیاط سخن می‌گویند و تحلیل‌های خود را نسبی می‌دانند. هنوز زمان زیادی از شروع بحران نگذشته و بنابراین موضوع نسبی بودن طرح بحث و تحلیل‌ها باید در هر نوشتاری از جمله پژوهش حاضر مورد تأکید قرار گیرد. شاید دلیل اندک بودن تحلیل‌های جامعه‌شناسی و مسائل شهری درباره بحران کرونا همین موضوع روشن نبودن ابعاد مسئله باشد (ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹، ص ۹۰). همچنین برای پر کردن خلأهای پژوهشی موجود و یادآوری لزوم توجه به آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر اردبیل در راستای مدیریت مطلوب آسیب‌اجتماعی، این پژوهش با هدف کمک به بهبود مسئله موجود در سال‌های آتی صورت گرفته است. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در زمینه آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر

اصلاً پژوهشی به این روش انجام نشده است. از این رو، پژوهش حاضر به بررسی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر پرداخته است.

مبانی نظری

آسیب‌های اجتماعی: آسیب‌اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عمل جمعی رسمی و یا غیررسمی جامعه محل فعالیت قرار نمی‌گیرد و در نتیجه قانونی و با قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. به همین دلیل، «کجروان»^۱ سعی دارند جبروی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان کنند؛ زیرا در غیر این صورت با پیگرد قانونی، تکفیر اخلاقی و طرد اجتماعی مواجهه می‌شوند (عبداللهی، ۲۰۰۲، ص ۱). در واقع آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعه ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی نظیر بیکاری، سرقت، قرار از خانه، فقر، اعتیاد، خودکشی، ولگردی، زورگیری، تکدیگری، مسائل جنسی، بروز بیماری مزمن و واگیردار در یک جامعه و غیره همراه با علل و شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها و نیز شرایط بهینه اجتماعی است (ستوده، ۲۰۰۵، ص ۱۷). اگرچه بروز آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها در جوامع مختلف تا حدودی طبیعی است؛ اما ذات زندگی اجتماعی بشر همواره با کمبودها، نارسایی‌ها و اختلالاتی مواجه است که بروز ناهنجاری‌ها را ناگزیر می‌سازد. مسائل و آسیب‌های اجتماعی پدیده غیرفردی، واقعی، نسبی، قانونمند و قابل کنترل هستند که طرح و شناسایی علمی آن‌ها مستلزم وجود یک واحد اجتماعی مشخص و اندیشمند است که با تعامل گروهی، برای ارتقاء آن اقدام شود (صالحی و افشاری نادری، ۲۰۱۱، ص ۵۲).

بی‌شک یکی از مهم‌ترین علومی که می‌تواند به توسعه فیزیکی بپردازد و آثار آن را بر جرم و آسیب‌های اجتماعی بررسی کند، جامعه‌شناسی است. علی‌الخصوص در جامعه‌شناسی شهری و جامعه‌شناسی آسیب‌های اجتماعی به‌طور گسترده به این موضوع پرداخته شده است. در جامعه‌شناسی شهری

اولین حرکت برای تبیین نظری جامعه‌شناسی جرائم شهری در مطالعات اجتماعی با ظهور مکتب شیکاگو در دهه دوم قرن بیستم آغاز شد. این مکتب بر اساس تجربه ناهنجاری‌های اجتماعی در شهرهای بزرگ صنعتی آمریکا و با الهام از مفهوم اکولوژیکی در علوم زیستی مفاهیم اکولوژی اجتماعی را وارد مطالعات شهری کرد (شکوهی، ۱۳۶۵، ص ۱۶-۱۷). این مکتب رفتار یک شهرنشین را در قالب محیط اجتماعی او قابل مطالعه می‌داند و جرائم و انحرافات اجتماعی در محیط‌های شهری را با توجه به وسعت شهر، تراکم جمعیت و ناهمگنی‌های فرهنگی در مکان‌های شهری جدید به تحلیل می‌کشد (رمی^۱، ۱۳۵۸، ص ۲۱-۲۲). در حالی که در جامعه‌شناسی معاصر جرائم شهری و آسیب‌شناسی رفتاری شهرنشینان از منظر تحولات اجتماعی و اقتصادی ساختاری در بعد جهانی مورد توجه قرار می‌گیرد. این دیدگاه کلان‌تر، در چارچوب اقتصاد سیاسی با رویکرد فراملی نقش عواملی چون تقسیم‌کار جهانی و فاصله طبقاتی را در تحلیل ناهنجاری‌های شهری مورد استفاده قرار می‌دهد. در همین حال در سال‌های اخیر توجه به محله‌گرایی و تحلیل آسیب‌های اجتماعی شهری با استفاده از مدل‌های نظری خرد در جامعه‌شناسی شهری به سرعت رشد کرده است (مختارپور و منطقی فسایی، ۱۳۹۷، ص ۱۲۷). در ارتباط با آسیب‌های اجتماعی دیدگاه‌ها و نظریه‌های متعددی ارائه شده است که در پژوهش حاضر بخشی از دیدگاه‌های نظری که در حوزه آسیب‌های اجتماعی، نابرابری اقتصادی و اختلاف طبقاتی را به عنوان عامل اصلی آسیب اجتماعی در نظر دارند؛ معرفی می‌شوند.

دیدگاه مارکسیستی و غیرمارکسیستی: نظریه‌های مارکسیستی بر کشمکش اجتماعی ناشی از نابرابری اقتصادی تمرکز دارند و مسائل اجتماعی را نتیجه اختلاف طبقاتی، نابرابری‌های اجتماعی و احساس بی‌عدالتی می‌دانند و معتقدند بسیاری از آسیب‌ها و بحران‌های اجتماعی با فقر در ارتباط است. این نظریه همچنین بر از خود بیگانگی یا ضعف و بی‌معنایی در زندگی مردم تمرکز دارد و مسائل اجتماعی را نتیجه اختلاف طبقاتی، نابرابری‌های اجتماعی و

احساس بی‌عدالتی می‌داند و معتقد است بسیاری از آسیب‌ها و بحران‌های اجتماعی با فقر در ارتباط است. این نظریه همچنین بر از خود بیگانگی یا ضعف و بی‌معنایی در زندگی مردم تمرکز دارد و مسائل اجتماعی را نتیجه اختلاف طبقاتی، نابرابری‌های اجتماعی و احساس بی‌عدالتی می‌داند و معتقد است بسیاری از آسیب‌ها و بحران‌های اجتماعی با فقر در ارتباط هستند. این نظریه همچنین بر از خود بیگانگی یا ضعف و بی‌معنایی مردم تمرکز دارد. نظریه‌های غیرمارکسیستی بر کشمکش‌های اجتماعی ناشی از رقابت بر سر ارزش‌ها و منافع در بین گروه‌های اجتماعی مبتنی است. راه‌حل مسائل که بر اثر رقابت ارزش‌ها ایجاد می‌شود، می‌تواند شامل مواردی از جمله تضمین اینکه گروه‌های درگیر، عقاید یکدیگر را بشناسند و رفع تفاوت‌ها از طریق مذاکره یا میانجیگری یا پذیرفتن این تفاوت‌ها بشود، باشد. با این حال نتایج حاصل از کشمکش‌ها اغلب تحت تأثیر قدرت قرار دارند و گروهی که بیشترین قدرت را دارد، می‌تواند از موفقیت خود برای تأثیرگذاری استفاده کند (صدیق سروستانی، ۱۳۸۷).

آسیب‌های اجتماعی در محیط‌های شهری: جرم و جنایت موجب تحمیل هزینه‌های بسیار گزافی در سطوح فردی، اجتماعی و ملی می‌شود (مک کولستر و همکاران^۱، ۲۰۱۴، ص ۱۰۴). از این‌رو در زمینه پیدایش و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی در محیط‌های شهری بزرگ، سیستم‌های تئوریک مختلف در چارچوب بررسی‌های اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و حتی روانشناسی به تحلیل و ارزیابی این موضوع پرداخته‌اند. «جاکوبز» در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا» به این مسئله پرداخته است که بین جرم و محیط کالبدی ارتباط نزدیک قابل‌سنجش و کنترل وجود دارد. وی شهرهای مدرن را که بر اساس الگوی منطقه‌بندی و تفکیک عملکردی شکل گرفته نقد کرده و کاربری مختلط را پیشنهاد می‌کند و با تمجید از خیابان‌های سرزنده و شلوغ، تأمین امنیت و ایجاد صلح عمومی را به‌وسیله نظارت بهره‌برداران از فضا مناسب می‌داند و معتقد است که به تقویت ارتباطات اجتماعی آنان می‌انجامد. یکی از راهکارهای ایجاد نظارت بر فضاها، قرارگیری

پنجره‌ها و بالکن‌ها رو به خیابان‌ها و فضاهای عمومی است که بدین ترتیب چشمان بیشتری ناظر بر فعالیت‌ها بوده و بدین ترتیب چشمان بیشتری ناظر بر فعالیت‌ها بوده و بدین وسیله امکان وقوع فرصت‌های جرم کاهش می‌یابد (رضازاده و خبیر، ۱۳۸۹، ص ۵۹). پس از آن جامعه‌شناسان مکتب شیکاگو مبادرت به ترسیم موقعیت بزهداران کردند. با این وجود در دهه‌های (۱۹۶۰ و ۱۹۷۰) پژوهش‌های «لینچ»، «جاکوبز»، «آنجل» و «جفری» بر این امر صحت گذاشت که طراحی شهری به‌طور قطع می‌تواند بر وقوع بزهداری تأثیر داشته باشد (کازنس^۱، ۲۰۰۸، ص ۴۲۹-۴۴۴).

پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط (CPTED) مشتمل بر طراحی و مدیریت محیط کالبدی برای کاهش فرصت‌های جرم، جنایت و بزهداری است. افزون بر این، این نگرش بر اساس این فرض استوار است که مجرمان و بزهداران قبل از آنکه مرتکب جرم شوند، وارد یک فرآیند تصمیم‌سازی منطقی می‌شوند. در واقع، مجموعه نظریه‌های «CPTED» پیشنهاد روش‌شناسی برنامه‌ریزی و طراحی مجدد محیط‌هایی است که بر آن اساس، معماران و شهرسازان می‌توانند مجال ترس از جرم و تبهکاری را کاهش داده و کیفیت زندگی را بهبود بخشند (اطلس^۲، ۱۹۹۹، ص ۱۱). عموماً طراحی محیط بر روی زمینه‌هایی که در آن جرم اتفاق می‌افتد و تکنیک‌هایی که آسیب‌پذیری محیط را کاهش می‌دهند، تأکید می‌کند (صالحی، ۱۳۸۸، ص ۱۲۹-۱۳۰). نکته حائز اهمیت دیگر؛ اینکه توزیع جغرافیایی جرائم تحت تأثیر متغیرهای محل و زمان وقوع بزه، مرتکب جرم و قربانی بزه قرار دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد در برخی مکان‌های شهر به علت ساختار کالبدی ویژه و مشخصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنان و استفاده‌کنندگان این مکان‌ها، امکان و فرصت بزهداری بیشتر است، به‌عکس در برخی محدوده‌های شهری به علت وجود موانع و شرایط بازدارنده، نرخ اندک است. در حقیقت، به‌طور قطع جرم به‌طور یکسان در سراسر شهر پخش نمی‌شود و عقیده کانون‌های جرم‌خیز در سالیان اخیر توجه

1 - Cozens

2 - Atlas

روزافزونی را به خود جلب کرده است (پرهیز، ۱۳۸۹، ص ۴۱).

کرونا و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن: گسترده بودن بحران‌های ناشی از کووید ۱۹، عمده توجه متخصصان حوزه‌های اجتماعی را معطوف به سیاست‌های دولت‌ها برای مهار بحران و واکنش‌ها و رفتارهای مردم در قبال این سیاست‌ها کرده است. این دو موضوع در هر کشوری با توجه به پیشینه تاریخی، ماهیت دولت، موجودی سرمایه اجتماعی و ساختار اقتصادی-اجتماعی جامعه، تجربه‌های متفاوتی را پدید آورده است. در شرایط شیوع آسان و سریع ویروس خطرناک کرونا، جمع شدن آدم‌ها مسئله‌ای است که باید خیلی نگران‌ش بود؛ زیرا به گفته کارشناسان، حتی آن‌هایی که مختصر بیماری دارند و حتی شاید آن‌هایی که تا الان اطلاعی از ابتلای خود به بیماری ندارند و خود را سالم می‌دانند، می‌توانند باعث شیوع تصاعدی ویروس بین مردم شوند. تأکید کارشناسان بر این است که رعایت همگانی فاصله‌گذاری اجتماعی اهمیت دارد و این کار فقط محدود به آن‌هایی که در معرض ریسک بالا یا بیماری جدی هستند نمی‌شود. از آنجایی که هرکسی می‌تواند ناخواسته موجب انتقال ویروس شود؛ بنابراین همه باید این مسئله را رعایت کنند (ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹، ص ۹۳). یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر جرم و آسیب‌های اجتماعی، نابرابری اقتصادی است. هم‌زمان با شروع پاندمی کووید ۱۹ در کشور بسیاری از مشاغل تعطیل شدند یا برخی از مردم شغل خود را از دست دادند. تعطیلی مشاغل از جمله عوامل اثرگذار برای ایجاد پدیده جرم و آسیب‌های اجتماعی است که بیشتر در فضاهای عمومی نمایان می‌شود؛ زیرا بیکاری سبب فقر، نابرابری درآمد، مهاجرت و اختلافات خانوادگی و غیره می‌شود؛ بنابراین محیط نقش مهمی را در وقوع ناهنجاری‌های اجتماعی در فضاهای عمومی ایفا می‌کند و ویژگی‌های محیطی در یک فضای شهری از جمله عواملی هستند که به رشد آسیب‌های اجتماعی در آن کمک می‌کنند (ریگی و یآوری، ۱۳۹۶، ص ۵۷).

روش‌شناسی

مطالعه حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. برای انجام آن ابتدا مطالعات اکتشافی به صورت کتابخانه‌ای-اسنادی انجام شده و سپس، بخش عمده پژوهش پیمایش بوده که از طریق تکمیل پرسش‌نامه انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را شهروندان منطقه (۳) شهر اردبیل تشکیل می‌دهند (۱۰۰۵۰۴ نفر) که (۳۸۲) نفر بر اساس فرمول کوکران به عنوان نمونه برآورد شد و پرسش‌نامه در میان جمعیت بالای (۱۵) سال توزیع شد. از آنجایی که روش نمونه‌گیری تصادفی ساده طبقه‌بندی شده بوده؛ بنابراین برای هر محله (۳۰) عدد و مجموعاً «۴۸۰» پرسش‌نامه توزیع و تکمیل شد. لازم به ذکر است پرسش‌نامه از نوع محقق ساخته بود و برای ارزش‌گذاری پرسش‌ها از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد) استفاده شد. در این راستا (۶) شاخص: آسیب‌های زندگی شهری، مسائل و مشکلات اجتماعی، جرائم و بزه، خودکشی و اعتیاد، نابرابری و آسیب حوزه عمومی در قالب (۲۴) گویه به کار گرفته شد و به دنبال این هدف که کدام محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل نسبت به دیگری در وضعیت بهتری قرار دارد؛ محله‌های موردبررسی با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره اولویت‌بندی شدند. روایی محتوای پرسش‌های پرسش‌نامه توسط اساتید و کارشناسان امر مورد تأیید قرار گرفته و برای محاسبه پایایی آن‌ها نیز ابتدا با پیش‌آزمونی، پرسش‌نامه بر روی نمونه‌ای به حجم (۳۰) نفر اجرا و سپس پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد و ضریب کلی (۰/۸۳۰) به دست آمد که نشان از سطح بالای پایایی پرسش‌نامه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار «اس.پی.اس.اس»^۱ و «اکسل»^۲ استفاده شده و پس از وزن‌دهی به شاخص‌های مورد مطالعه با بهره‌گیری از روش آنتروپی شانون، محله‌های هدف با استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره (تاپسیس، ساو، ویکور) رتبه‌بندی شدند. در نهایت برای رسیدن به یک

1 - SPSS

2 - Excel

رتبه‌بندی نهایی بین مجموع محله‌های هدف به لحاظ معیارهای ارزیابی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در سطح محله‌ها از مدل ادغامی «کپ‌لند» استفاده شد. جدول شماره (۱) شاخص‌ها و گویه‌های به‌کاررفته در این پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱). شاخص‌های مورد مطالعه جهت سنجش آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا.

آسیب‌های زندگی شهری	تمایل به حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی به دلیل بحران اقتصادی و افزایش اجاره‌بها، تکدیگری، تعارضات همسایگی و آپارتمان‌نشینی، بیکاری، فقر و ناتوانی مالی، مشاغل کاذب، مهاجرت، کودکان خیابانی و نقض حقوق شهروندی (عدم ارائه خدمات دولتی به شهروندان به‌صورت حضوری و فیزیکی) در شهرها.
مسائل و مشکلات اجتماعی	فردگرایی و انزوای اجتماعی، تعاملات اجتماعی، طلاق، بحران سوگواری (افزایش اضطراب، افسردگی و خشم به دلیل فوت بستگان).
جرایم و بزه	سرقت (منزل، خودرو، اماکن تجاری و ...)، قتل، شرارت، اختلافات و خشونت خانوادگی به دلیل حضور مکرر افراد خانواده، جرم و قانون‌گریزی نسبت به قوانین اعمال شده.
خودکشی و اعتیاد	خودکشی و افکار خودکشی، اعتیاد به موادمخدر و اعتیاد بیش‌ازحد به اینترنت و فضای مجازی.
نابرابری	نابرابری آموزشی به دلیل کم‌برخورداری دانش‌آموزان از وسایل ارتباطی الکترونیکی برای بهره‌مندی آن‌ها از تحصیل، نابرابری در مسکن به دلیل کمبود اتاق مجزا برای قرنطینه کردن مبتلایان، ناکارایی نظام بیمه درمانی افراد بی‌بضاعت، نابرابری در حفظ قواعد بهداشتی به دلیل فقر و نابرابری در مصرف انواع خوراکی و میوه‌ها.
آسیب حوزه عمومی	آسیب‌های فضای مجازی، احساس ناامنی در فضای عمومی شهری (پارک، خیابان، رستوران و ...)، ارتباطات و دیدوبازدیدها بین اعضای خانواده و آسیب‌های ارتباطی در فضای عمومی شهری

منبع: یافته‌های پژوهش حاضر، ۱۳۹۹.

روش آنتروپی شانون

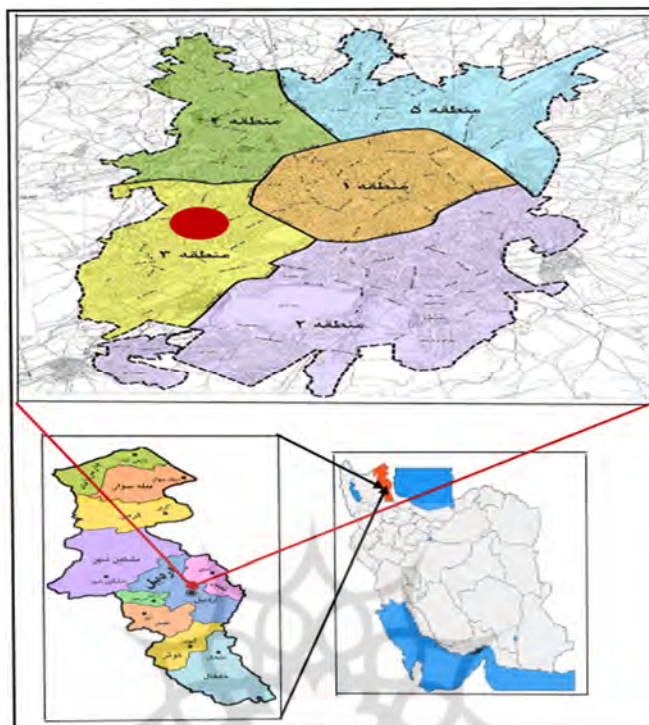
مفهوم آنتروپی برای اولین بار توسط کلود شانون در علوم ارتباطات و بعدها به‌طور گسترده‌ای در زمینه‌های مختلف تحقیقاتی مانند علوم اجتماعی، اقتصاد و فیزیک به‌طور گسترده مورد استفاده قرار گرفت. شانون معتقد بود آنتروپی در نظریه اطلاعات معیاری است برای میزان عدم اطمینان بیان‌شده توسط یک توزیع احتمال گسسته که این عدم اطمینان به‌صورت یک تابع نشان داده می‌شود (مقصودی و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۱۸).

مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره^۱

تصمیم‌گیری چندمعیاره از جمله روش‌های ارزیابی چندمعیاره است که در زمینه‌های مختلف کاربردهای فراوانی دارد. تصمیم‌گیری یکی از مهم‌ترین وظایف مدیریت است و یکی از دلایل موفقیت برخی از افراد و سازمان‌ها، اتخاذ تصمیم‌های مناسب است؛ از این رو ضرورت وجود روش‌های علمی که انسان را در این زمینه یاری کند، کاملاً محسوس است. این امر منجر به توجه محققان در دهه‌های اخیر به مدل‌های چندمعیاره (MCDM) برای تصمیم‌گیری پیچیده شده است (نوجوان و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۳).

قلمرو پژوهش

شهر اردبیل به‌عنوان مرکزیت اداری-سیاسی استان اردبیل در دشتی به همین نام و به‌صورت شعاعی گسترش یافته است. بر اساس آخرین آمارگیری رسمی کشور در سال (۱۳۹۵) جمعیت شهر اردبیل (۵۲۵۷۰۲) نفر، (۱۵۸۰۰۹) خانوار و مساحت آن بیش از (۶۱۰۰) هکتار گزارش شده است. همچنین بر اساس آخرین گزارش‌های شهرداری اردبیل، شهر اردبیل دارای (۵) منطقه شهری، (۴۴) ناحیه شهری و (۱۹۷) محله شهری است (یزدانی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۸۱). محدوده مطالعه پژوهش حاضر محله‌های منطقه سه شهر اردبیل است. محله‌های سعدی، ملاباشی، ملایوسف، نیستان، گلسار، امام رضا، باهنر، کارشناسان فاز (۱)، (۲) و (۳)، حافظ، رضوان، نادری، آزادی، استانداری، فرمانداری، کارکنان آرتا ماشین، جانبازان، آزادگان و قسمتی از ورودی شهرک نیایش در حوزه منطقه (۳) اردبیل واقع شده است. گفتنی است از آنجایی که شهرک‌های (استانداری، کارکنان فرمانداری، کارکنان آرتا ماشین و شهرک جهاد) جز شهرک‌های در حال احداث هستند، در حال حاضر خالی از سکنه می‌باشند؛ بنابراین (۱۶) محله به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. تعداد جمعیت محله‌های منطقه سه (۱۰۵۰۴) نفر و مساحت آن (۱۰۹۳۹۲۹۶) هکتار است. شکل شماره (۱) موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل شماره (۱). موقعیت منطقه (۳) در شهر اردبیل.

یافته‌های پژوهش

از آنجایی که تمرکز اصلی مطالعه حاضر بر اولویت‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا است؛ بر این مبنا از مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه که کاربرد زیادی در این زمینه دارند، استفاده شده است. با رتبه‌بندی می‌توان به وضعیت محله‌ها پی برد؛ بدین معنی که با مقایسه تطبیقی می‌توان متوجه شد که کدام دسته از محله‌ها از وضعیت مناسبی برخوردارند و کدام دسته در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برند تا تدابیر لازم در این مورد اتخاذ شود؛ بنابراین در این مرحله از پژوهش، داده‌های حاصل از پرسش‌نامه، در راستای رسیدن به پرسش اصلی پژوهش که با توجه به شاخص‌های آسیب‌اجتماعی مورد مطالعه، رتبه‌بندی محله‌های مختلف منطقه (۳) شهر اردبیل در دوران پاندمی کووید ۱۹ چگونه

است؟، بود؛ محله‌های هدف بر اساس تکنیک‌های چندمعیاره نظیر (تاپسیس، ساو، ویکور) اولویت‌بندی شده و در قالب جدول برای بازنمایی بهتر نشان داده شده است؛ و در نهایت برای رسیدن به یک اولویت‌بندی نهایی در بین محله‌های منطقه (۳) از مدل ادغامی کپلند استفاده شده است؛ و خروجی نهایی به صورت جدول ارائه شده است.

سطح‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌های اجتماعی بر اساس مدل تاپسیس

تاپسیس به‌عنوان یک روش تصمیم‌گیری چند شاخصه، روشی ساده ولی کارآمد در اولویت‌بندی محسوب می‌شود. این روش را در سال (۱۹۹۲) «چن» و «هوانگ» با ارجاع به کتاب «هوانگ» و «یون» در سال (۱۹۸۱) مطرح کرده‌اند (سرافیم او پریکوویچ^۱، ۲۰۰۴، ص ۴۴۵). این روش N گزینه را با توجه به M معیار، رتبه‌بندی می‌کند. این روش تصمیم‌گیری از پشتوانه ریاضی قوی برخوردار است و همانند بسیاری از روش‌های علمی، دانستن و رعایت مفروضات، محدوده و شرایط اعتبار قوانین و صحت فرمول‌های پیشنهاد شده، محدوده دقت نتایج و شرایط قابل قبول بودن جواب‌ها بسیار حائز اهمیت است. مفروضات زیربنایی این روش عبارت‌اند از:

- هر شاخص باید به‌طور یکنواخت، افزایشنده یا کاهشنده باشد؛
- شاخص‌ها باید به‌گونه‌ای باشند که مستقل از یکدیگر فرض شود؛
- فاصله گزینه‌ها از ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی به‌صورت فاصله اقلیدسی محاسبه می‌شود (مرصوصی، ۱۳۹۳، ص ۲۵-۲۶).

در پژوهش حاضر پس از طی مراحل محاسباتی مدل «تاپسیس» در نرم‌افزار «اکسل» خروجی نهایی به‌دست‌آمده از این تکنیک در جدول شماره (۲) قابل مشاهده است.

جدول شماره (۲). اولویت‌بندی محله‌های اسکان غیررسمی شهر اردبیل به لحاظ معیارهای پایدار محله‌ای بر اساس مدل تاپسیس.

رتبه	نتیجه مدل تاپسیس	محله
۱	۰/۴۴۴	ملایوسف
۲	۰/۴۳۷	ملاباشی
۳	۰/۴۱۹	باهنر
۴	۰/۴۱	گلزار
۵	۰/۴۰۵	نیایش
۶	۰/۳۷۸	نیستان
۷	۰/۳۴۸	فاز ۳ کارشناسان
۸	۰/۳۳۹	نادری
۹	۰/۳۳	فاز ۲ کارشناسان
۱۰	۰/۳۲۵	فاز ۱ کارشناسان
۱۱	۰/۳۱۵	جانبازان
۱۲	۰/۲۸۷	امام رضا (ع)
۱۳	۰/۲۸۶	آزادگان
۱۴	۰/۲۸۵	رضوان
۱۵	۰/۲۸۳	آزادی
۱۶	۰/۲۷۶	حافظ

منبع. یافته‌های پژوهش حاضر، ۱۳۹۹.

همان‌طور که در جدول شماره (۲) ملاحظه می‌شود طبق نتایج حاصل از مدل تاپسیس از بین محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل بالاترین رتبه آسیب اجتماعی محله‌ای، به ترتیب به محله‌های ملایوسف، ملاباشی، باهنر و پایین‌ترین رتبه به محله‌های رضوان، آزادی و حافظ اختصاص دارد.

سطح‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌های اجتماعی بر اساس مدل ساو

این روش نیاز به مقیاس‌های مشابه یا اندازه‌گیری‌های بی‌قیاس شده دارد که بتوان آن‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد. این تکنیک بر مبنای پارامترهای مرکزی در علم آمار شکل گرفته است و تابع مطلوبیت تصمیم‌گیرنده این تکنیک خطی است و قابلیت جمع‌پذیری شاخص‌ها تضمین شده است (آذر و رجب‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۱۶۸). در خصوص این روش باید توجه کرد که:

- فرض به‌کارگیری روش فوق بر استقلال ارجحیت و مجزا بودن آثار شاخص‌ها از یکدیگر است.

- مطلوبیت کلی از شاخص‌ها قابل تفکیک به مطلوبیت موجود از هر یک از شاخص‌ها فرض شده و بدین صورت از مدل جمع‌پذیر استفاده می‌شود.

- استفاده از «ساو»^۱ برای مواردی مناسب است که نرخ تبادل در بین شاخص‌ها ثابت و برابر با واحد باشد (اصغر پور، ۱۳۸۳).

در پژوهش حاضر پس از طی مراحل محاسباتی مدل «ساو» در نرم‌افزار «اکسل» خروجی نهایی به‌دست‌آمده از این تکنیک در جدول شماره (۳) قابل مشاهده است.

جدول شماره (۳). اولویت‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌اجتماعی بر اساس مدل ساو.

رتبه	نتیجه مدل ساو	محله
۱	۰/۰۸۳	ملایوسف
۲	۰/۰۸	ملاباشی
۳	۰/۰۷۷	باهنر
۴	۰/۰۷۴	گل‌سار
۵	۰/۰۷۲	نیایش
۶	۰/۰۶۹	نیستان
۷	۰/۰۶۷	فاز ۳ کارشناسان
۸	۰/۰۶۵	نادری
۹	۰/۰۶۳	فاز ۲ کارشناسان
۱۰	۰/۰۶۲	فاز ۱ کارشناسان
۱۱	۰/۰۵۹	آزادی
۱۲	۰/۰۵۴	حافظ
۱۳	۰/۰۵۳	رضوان
۱۴	۰/۰۵۱	جانبازان
۱۵	۰/۰۵۰	امام رضا (ع)
		آزادگان

منبع. یافته‌های پژوهش حاضر، ۱۳۹۹.

همان‌طور که در جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود، طبق نتایج حاصل از مدل «ساو» در بین محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به ترتیب بالاترین رتبه پایداری محله‌ای، به محله‌های ملایوسف، ملباشی و باهنر و پایین‌ترین رتبه به محله‌های آزادگان، امام رضا (ع) و جانبازان اختصاص دارد. هم‌چنین محله‌های کارشناسان فاز (۲) و کارشناسان فاز (۱) با امتیاز (۰/۰۶۳) دارای رتبه‌های یکسان می‌باشند.

سطح‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌های اجتماعی بر اساس مدل «ویکور»

روش ویکور یک ابزار مؤثر در تصمیم‌چندمعیاره است و در حل مسائلی که با معیارهای ناسازگار و تناسب‌ناپذیر همراه هستند استفاده می‌شود. این روش خصوصاً در شرایطی به کار می‌رود که تصمیم‌گیر قادر نیست که ترجیحاتش را در شروع طراحی سیستم بیان کند. در این روش تصمیم‌گیرنده نیازمند راه‌حلی است که نزدیک‌ترین راه‌حل به راه‌حل ایده‌آل باشد. هم‌چنین در شرایطی که فرد تصمیم‌گیرنده قادر به شناسایی و بیان برتری‌های یک مسئله در زمان شروع و طراحی آن نیست، از این روش استفاده می‌شود (علی بخشی، ۱۳۹۳، ص ۵۱). «ویکور» برای حل مسائلی با خصوصیات زیر مناسب است:

- توافق برای حل ناسازگاری قابل قبول است.
- تصمیم‌گیرنده مشتاق است راه‌حلی را که نزدیک‌ترین راه‌حل به راه‌حل ایده‌آل است، تأیید کند.
- یک رابطه خطی بین هر تابع معیار و یک مطلوبیت تصمیم‌گیرنده وجود دارد.
- معیارها ناسازگار و نامتناسب هستند.
- تمام گزینه‌ها با تمام معیارها ارزیابی می‌شوند.
- اولویت تصمیم‌گیرنده توسط وزن‌ها بیان می‌شود.

- روش «ویکور» می‌تواند بدون مشارکت تعاملی تصمیم‌گیر شروع شده باشد؛ اما تصمیم‌گیر مسئول تأیید راه‌حل نهایی است و ترجیحاتش باید پوشش داده شود.
- راه‌حل توافقی ارائه‌شده دارای درصدی برتری است (آذر و رجبزاده، ۱۳۹۱، ص ۸۰-۸۱).

در پژوهش حاضر پس از طی مراحل محاسباتی مدل «ویکور» در نرم‌افزار «اکسل» خروجی نهایی به‌دست‌آمده از این تکنیک در جدول شماره (۴) قابل مشاهده است. لازم به ذکر است که در مدل «ویکور» رتبه‌بندی به‌گونه‌ای است که کمترین ارزش، بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده است و بالعکس.

جدول شماره (۴). اولویت‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌اجتماعی بر اساس مدل ویکور.

رتبه	نتیجه مدل ویکور	محله
۱	۰/۴۲۹	ملایوسف
۲	۰/۵۲۲	ملاباشی
۳	۰/۵۳۳	باهنر گل‌سار
۴	۰/۵۵۷	نیایش
۵	۰/۶۴۹	نیستان
۶	۰/۷۰۷	فاز ۳ کارشناسان
۷	۰/۷۲۵	نادری
۸	۰/۷۸۶	فاز ۲ کارشناسان
۹	۰/۷۹۸	فاز ۱ کارشناسان
۱۰	۰/۸۵۶	رضوان امام رضا (ع)
۱۱	۰/۹۴۱	حافظ
۱۲	۰/۹۶۲	جانبازان
۱۳	۰/۹۸۶	آزادگان
۱۴	۰/۰۰۱	آزادی

منبع. یافته‌های پژوهش حاضر، ۱۳۹۹.

همان‌طور که در جدول شماره (۴) ملاحظه می‌شود، طبق نتایج حاصله از مدل ویکور در بین محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل بالاترین رتبه آسیب‌اجتماعی محله‌ای، به ترتیب به محله‌های مایوسف، ملباشی و باهنر و پایین رتبه به محله‌های جانبازان، آزادگان و آزادی اختصاص دارد. طبق این مدل محله‌های باهنر و گلزار با امتیاز (۰٫۵۳۳) و هم‌چنین محله‌های رضوان و امام رضا (ع) با امتیاز (۰٫۸۵۶) دارای رتبه‌های یکسان هستند.

سطح‌بندی محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌های اجتماعی بر اساس مدل ادغامی «کپلند»

تکنیک «کپلند»، تعداد بردها و تعداد باخت‌ها را برای هر معیار مشخص می‌کند. بدین‌صورت که چنانچه در مقایسه زوجی، یک معیار بر معیار دیگر با اکثریت آرا ارجح شناخته شد آن را با M برد نشان می‌دهند و اگر در این مقایسه، رأی اکثریت وجود نداشت و یا آرا باهم مساوی بود، با X باخت) کدگذاری می‌شوند. در این روش، M به‌منزله ارجحیت سطر بر ستون و X به‌منزله ارجحیت ستون بر سطر است. در ادامه با جمع کردن هر سطر، تعداد بردها و نیز هر ستون تعداد باخت‌ها برای هر معیار مشخص می‌شود. درنهایت امتیازی که «کپلند» به هر گزینه می‌دهد با کم کردن تعداد باخت‌ها از تعداد بردها محاسبه می‌شود (لطفی و شعبانی، ۲۳، ص ۱۳۹۱). برای رسیدن به یک اولویت‌بندی نهایی در بین محله‌های هدف به لحاظ آسیب‌های اجتماعی از مدل ادغامی «کپلند» استفاده شده است.

در پژوهش حاضر پس از طی مراحل محاسباتی مدل ادغامی «کپلند» در نرم‌افزار «اکسل» خروجی نهایی به‌دست‌آمده از این تکنیک در جدول شماره (۵) قابل مشاهده است.

جدول شماره (۵). اولویت‌بندی محله‌های مناطق (۳) شهر اردبیل به لحاظ معیارهای آسیب‌اجتماعی بر اساس مدل ادغامی کپلند.

رتبه	نتیجه مدل کپلند	محله
۱	-۱	ملایوسف ملاباشی
۲	-۹	باهنر
۳	-۷	نیستان گل‌سار
۴	-۳	نیایش
۵	۲	نادری
۶	۴	فاز سه کارشناسان فاز دو کارشناسان
۷	۶	فاز یک کارشناسان
۸	۷	جانبازان
۹	۹	امام رضا (ع)
۱۰	۱۰	آزادی حافظ
۱۱	۱۲	آزادگان
۱۲	۱۴	رضوان

همان‌طور که در جدول شماره (۵) ملاحظه می‌شود طبق نتایج حاصل از مدل ادغامی «کپلند» در یک نتیجه‌گیری کلی اولویت‌بندی نهایی در بین مجموع محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل، رتبه اول به محله ملایوسف و ملاباشی و رتبه آخر به محله رضوان اختصاص دارد. محله‌های فاز (۳) کارشناسان و فاز (۲) کارشناسان با امتیاز (۴) و هم‌چنین محله‌های آزادی و حافظ با امتیاز (۱۰) دارای رتبه‌های یکسان هستند. به‌طور کلی نظر شهروندان با توجه به وضعیت محله‌هایی که در بررسی میدانی مشاهده شده است، مطابقت دارد و با شرایط موجود اختلاف چندانی ندارد. گفتنی است شهرک‌های حافظ، رضوان، آزادی و آزادگان به دلیل اینکه جزء طبقات مرفه و برخوردار شهری هستند؛ بنابراین بر اساس یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه آسیب‌های اجتماعی در سطح این شهرک‌ها نسبت به سایرین کمتر است. در مقابل محله‌های ملایوسف و ملاباشی جزء محله‌های اسکان غیررسمی هستند؛

بنابراین در تمامی شاخص‌های مورد مطالعه وضعیت نامطلوبی داشته و میزان آسیب‌های اجتماعی در این محله‌ها بیشتر مشهود است.

نتیجه‌گیری

شهر یک سیستم پیچیده است که پیچیدگی و تعدد عوامل و پیوندها در آن موجب پایداری این سیستم در برابر تغییرات می‌شود؛ بنابراین برای کنترل فرآیندهای سیستمی و هدایت آن به سمت شرایط مطلوب بایستی اجزا و عناصر و همچنین نحوه عملکرد و برهم‌کنش آن‌ها شناسایی شود. در اینجاست که مسائل شهری خود را در شبکه پیچیده علت و معلولی جایابی می‌کند. یکی از مهم‌ترین مسائل شهرهای امروز، مسئله آسیب‌اجتماعی در شهرها است. شیوع ویروس کرونا اکنون از یک فرم بیماری خارج شده و به یک بحران عمومی و فراگیر در جهان تبدیل شده است. شیوع بیماری کرونا در شهرها پیامدهای مختلفی را به بار آورده است. آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهرها، یکی از این پیامدهاست که در حال حاضر جایگاه برجسته‌ای در آسیب‌شناسی شهری کشور دارد. آسیب‌های اجتماعی پدیده‌هایی هستند که بر سر راه توسعه، یعنی بین وضعیت موجود و مطلوب قرار می‌گیرند و مانع تحقق اهداف و تهدیدکننده ارزش‌ها و کمال مطلوب‌ها، می‌شوند. مسائل اجتماعی پدیده‌هایی غیرفردی، واقعی، متغیر، نسبی، قانونمند و قابل کنترل هستند که طرح و شناسایی علمی آن‌ها مستلزم وجود واحد اجتماعی مشخص، اصحاب اندیشه، تعامل صحیح و مناسب بین متخصصان شهری و اجتماعی و بالاخره وجود فضای فکری و اجتماعی مناسب است. همچنین پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر در مناطق مختلف شهر از طریق دستگاه‌های اجرایی و نظارتی امری ضروری است.

برنامه‌ریزی در مقیاس محله‌ها از جمله راهکارهایی است که در این بحث بر آن تأکید می‌شود. با علم به این‌که شهر اردبیل در دهه‌های اخیر، دارای توسعه فیزیکی فزاینده بوده که در کنار آن آسیب‌های اجتماعی در بین برخی از محله‌های درون شهری افزایش یافته که این معضل با توجه به شیوع اپیدمی

کرونا در محله‌های مختلف به صورت متفاوت قابل مشاهده است. با اینکه آسیب‌های اجتماعی مشکل دیرینه و امر بدیهی در سطح محله‌های شهرها هستند؛ اما با شیوع کرونا این مسئله به صورت حادثه جلوه کرده است و آن چنان که باید و شاید محله‌های مناطق مورد تحقیق قرار نگرفته‌اند و مشخص نیست کدام یک دارای آسیب‌پذیری بیشتری نسبت به دیگری است تا در اولویت مداخله برای برنامه‌ریزی قرار گیرند. از آنجایی که مدیریت آسیب‌اجتماعی محله‌ها در یک برهه زمانی و به صورت هم‌زمان ممکن نیست. بدین منظور شناخت میزان شدت و ضعف آسیب‌اجتماعی محله‌ها از طریق یک مقایسه تطبیقی با تکیه بر مدل‌های مختلف تصمیم‌گیری بین مجموع محله‌های منطقه مزبور، می‌تواند به عملکرد و تصمیم‌گیری بهتر مدیران شهری متناسب با اولویت مداخله در سطح این محله‌ها برای توانمندسازی در راستای مدیریت مطلوب و در بازه‌های مختلف برنامه‌ریزی کمک شایانی کند. از این رو، مطالعه حاضر، با هدف ارزیابی آسیب‌های اجتماعی ناشی از کرونا در شهر اردبیل با تمرکز به معیارهای آسیب‌اجتماعی در محله‌های منطقه (۳) و اولویت‌بندی آن‌ها برای برنامه‌ریزی آتی انجام گرفته است.

با استناد به سنجش‌های آسیب‌های اجتماعی به‌کاررفته در پژوهش حاضر وضعیت موجود محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل با استفاده از پیاده‌سازی مدل‌های مختلف (تاپسیس، ساو، ویکورو مدل ادغامی کپلند) اولویت‌بندی شدند.

طبق نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌ها مشاهده می‌شود که محله‌های رضوان، آزادگان و آزادی-حافظ به لحاظ شاخص‌های آسیب‌اجتماعی با کسب بیشترین امتیاز به ترتیب در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند و از وضعیت مطلوب‌تری نسبت به سایر محله‌های منطقه برخوردارتر هستند و محله‌های ملایوسف-ملاباشی، باهنر و نیستان-گلزار با کسب کمترین امتیاز به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند که نسبت به سایر محله‌های مورد مطالعه در نازل‌ترین سطح قرار گرفته‌اند. در این میان از آنجایی که شهرک حافظ، رضوان، آزادی و آزادگان جزء طبقات برخوردار شهری هستند؛ بیشترین تأثیر مثبت و محله‌های ملاباشی و ملایوسف

به‌عنوان محله‌های فرودست و سکونتگاه‌های غیررسمی، بیشترین تأثیر منفی را به لحاظ شاخص‌های آسیب‌اجتماعی کل منطقه داشته است.

یافته‌های این پژوهش از یک‌سو با پژوهش «محسنی» و «نصرتی‌پایانی» (۱۳۹۳)، «توسلی» و «نورمرادی» (۱۳۹۱) و «امیری» و همکاران (۱۳۹۲) هم‌سو است که معتقدند که شرایط محیطی و اقتصادی یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی است و رفتار فرد متأثر از شرایط، زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و امکانات فیزیکی است؛ بنابراین شرایط تسهیل‌کننده به‌عنوان عامل ساختاری موجب تسهیل رفتاری خاص در جامعه می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نیز مصداق این امر را در مورد شهرک‌ها و محله‌های منطقه (۳) شهر اردبیل نشان می‌دهد؛ محله‌هایی همچون ملاباشی و ملایوسف، شهرک باهنر و گل‌سار نسبت به شهرک‌هایی که از وضعیت اقتصادی و اجتماعی مطلوبی برخوردارند در وضعیت نامطلوب آسیب‌اجتماعی قرار دارند. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که به دنبال پاندمی کووید ۱۹ برخی از آسیب‌های اجتماعی از قبیل همسرآزاری و کودک‌آزاری از سوی مردان افزایش یافته و مهم‌ترین دلیل آن را فشار روحی و روانی ناشی از ناتوانی مالی و فقر اقتصادی دانسته‌اند. این نتیجه با دیدگاه قشر‌بندی اجتماعی هم‌خوانی دارد که بر اساس این دیدگاه، ارتکاب جرم با وضعیت اقتصادی-اجتماعی جامعه ارتباط دارد بدین معنی که تأثیرات استرس‌زا و غیرانسانی زندگی در شرایط نامساعد اقتصادی، ناکامی‌هایی را ایجاد می‌کند که به کمک خشونت‌های جسمی و فیزیکی ابراز می‌شود (احمدیان، ۱۳۹۳).

از دیگر سو با نتایج پژوهش «زنگی‌آبادی» و همکاران (۱۳۹۴) و «برزگرولیکچای» و همکاران (۱۳۹۸) هم‌خوانی دارد که یکی از متغیرهای مهم در آسیب‌اجتماعی متغیر محرومیت نسبی است؛ یعنی شرایط زندگی در مناطق فرودست شهری به صورتی است که سبب به وجود آمدن شرایط فرهنگی خاصی برای آنان می‌شود. به‌طوری‌که از یک‌سو فقر فرهنگی و مشکلات مالی و از سوی دیگر دیدن زندگی شهرنشینان که از امکانات امروزی بهره‌مند هستند، سبب ایجاد نارضایتی عمیق و گسترش محرومیت نسبی در میان این اقشار جامعه

می‌شود. به عقیده «رابرت‌گر» احساس محرومیت نسبی در میان گروه‌های فقیرنشین شهری افزایش پیدا می‌کند و زمینه نارضایتی اجتماعی را در میان آن‌ها به وجود می‌آورد و به تدریج گروه مرجع در میان این گروه تغییر پیدا کرده و به سوی اهدافی که دستیابی به آن‌ها ساده‌تر ولی نامشروع است، سوق پیدا می‌کند. از نظر «رابرت‌گر»، هرچه امکانات پیشرفت و ارتقا، در افراد و گروه‌های مرجع دیگر یعنی در گروه‌هایی که انسان خود را با آن‌ها مقایسه می‌کند، بیشتر باشد، انتظارات انسان‌ها بیشتر می‌شود و یک نوع احساس بی‌عدالتی نسبی به وجود می‌آید. در ضمن هرچه امکان دستیابی به ارزش‌های موردنظر یا ارتقاء اجتماعی کمتر باشد، نیز محرومیت نسبی افزایش پیدا می‌کند.

آسیب‌های اجتماعی موجود در حوزه‌های شهری دارای هم پیوندی عمیق باهم هستند. لزوم برخورد سیستمی با مسائل شهری به‌ویژه با مقوله آسیب‌شناسی شهری مستلزم آن است که مجموعه آسیب‌های اجتماعی جامعه شهری و تأثیرپذیرهای متقابل آن‌ها برهم را موردتوجه قرار داد؛ بنابراین گسترش بیماری کرونا در فضای شهری می‌تواند تجلی‌گاه بسیاری از آسیب‌ها و تنگناهای اجتماعی باشد و بنابراین تا زمانی که با مجموعه آسیب‌های شهری در یک دیدگاه کلی‌نگر برخوردی معقول نشود، نمی‌توان با مسائل اجتماعی به‌طور مجرد، برخوردی کارآمد اعمال کرد؛ ازاین‌رو اکنون به خاطر نداشتن برنامه‌ریزی و منطبق نشدن با شرایط موجود کرونایی کنش‌های عاطفی و زیست اجتماعی ما در حال کاهش و نظام خانواده به‌شدت مورد تغییر و تحول قرار گرفته است که پیامدهای آن در دوران پساکرونا نیز وضعیت بدتری را رقم خواهد زد. در دوران پساکرونا برنامه‌ریزان شهری باید در دو عرصه نظری و عملی ورود جدی به بازنگری برنامه‌ریزی شهری داشته باشند؛ یعنی نظریه‌ها باید در فضاهای عمومی شهری با هدف کاهش آسیب‌اجتماعی موردتوجه قرار گیرد و به کار گرفته شود.

با نظر به مسائل پیش رو در دوران پاندمی کووید ۱۹ و سطح آسیب‌های اجتماعی در سطح برخی محله‌های مورد مطالعه برای ارتقای امنیت شهروندان راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- ایجاد کیوسک‌های انتظامی در سطح محله‌هایی که بیشتر از سایرین مستعد آسیب‌های اجتماعی‌اند؛
- اولویت‌بخشی به فعالیت‌های پلیس از طریق به‌روز کردن اطلاعات رایانه‌ای در مورد جرم، تحلیل جرم برمبنای نقاط آسیب‌خیز و بحران‌زای اجتماعی و تهیه نقشه جامع جرم می‌تواند مسئولان امر را نسبت به جرائم هوشیار و پاسخگو نگه دارد. در این میان فناوری اطلاعات جغرافیایی (GIS) کمک بسیار مؤثری در پیشگیری و کنترل بزهکاری خواهد داشت؛
- شناسایی نقاط آسیب‌خیز و بحران‌زای اجتماعی در بافت‌های شهری به-خصوص محله‌های کم‌برخوردار و سکونتگاه‌های غیررسمی و برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت آن‌ها؛
- ارائه حمایت‌های اجتماعی به افراد در معرض آسیب از طریق تقویت همکاری‌های بین بخشی؛
- نصب دوربین‌های مداربسته، کنترل و نظارت مستمر نیروی انتظامی (متناسب با اولویت محله‌ها به لحاظ آسیب‌پذیری)؛
- تأسیس و به‌کارگیری پلیس افتخاری و محلی در محله‌ها با آسیب‌پذیری اجتماعی بیشتر باهدف کاهش احساس ناامنی، مهار و کنترل جرائم و آسیب‌های اجتماعی و افزایش اعتماد به پلیس؛
- افزایش استفاده از گشت‌های پلیس در محله‌ها با آسیب‌پذیری اجتماعی بیشتر به‌ویژه در محله‌های ملاباشی، ملایوسف، شهرک باهنر؛
- جلوگیری از جرم‌های احتمالی آتی با بهره‌گیری از اصول پیشگیری جرم از طریق طراحی محیط، مکان‌یابی و احداث مراکز انتظامی هرچند کوچک در محله‌ها با آسیب‌پذیری بیشتر.

منابع

- احمدیان، فاطمه (۱۳۹۳). بررسی اثربخشی عدالت اجتماعی بر امنیت شهری کلان‌شهر اهواز. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- اصغر پور، محمدجواد (۱۳۸۳). تصمیم‌گیری‌های چندمعیاره. چاپ (۳). تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- امیری، مجتبی؛ پورموسوی، سیدموسی؛ صادقی، منصوره (۱۳۹۲). مطالعه آسیب‌های اجتماعی ناشی از حاشیه‌نشینی در منطقه (۱۹) شهرداری تهران از دیدگاه مدیران شهری. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره (۵)، ص (۱۱۹-۱۳۷).
- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۹). پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران. فصلنامه علمی تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی، شماره (۲)، ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹، ص (۸۷-۱۰۳).
- آذر، عادل؛ رجبزاده، علی (۱۳۹۱). تصمیم‌گیری کاربردی رویکرد MADM. چاپ (۵). تهران: نگاه دانش.
- برزگرولیکچای، حسین؛ محمدی، اصغر؛ اسماعیلی، رضا (۱۳۹۸). اسکان غیررسمی و آسیب‌های اجتماعی در شرق مازندران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال (۱۹)، شماره (۷۵)، ص (۲۸۱-۳۱۷).
- توسلی، غلامعلی؛ نورمرادی، سکینه (۱۳۹۱). بررسی جامعه‌شناسی علل گستره آسیب‌های اجتماعی در بین حاشیه‌نشین‌های شهر تهران مورد مطالعه منطقه چهار (خاک‌سفید). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال (۴)، شماره (۳)، ص (۶۵-۸۰).
- حائری، وحید (۱۳۹۹). اقدامات محلی در بحران‌های جهانی حق بر شهر و نقش مراکز حمایت اجتماعی و مدیریت بحران محله‌های در مقابله با شیوع بیماری کرونا (شهر تهران). فصلنامه علمی تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی، شماره (۲)، ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹، ص (۲۲۷-۲۵۳).
- رامین، عمید (۱۳۹۵). نحوه عملکرد شهرداری تهران در حوزه مدیریت آسیب‌های اجتماعی. دانشگاه علامه طباطبائی، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد.
- رمی، ژان (۱۳۵۸). تاریخچه مختصری از جامعه‌شناسی شهری مکتب شیکاگو. ترجمه مینا مخبری. تهران: نشر ایران.

- روزبهانی، مرضیه (۱۳۹۳). نتایج تخریب محله‌های جرم‌خیز در آسیب‌های اجتماعی، نمونه موردی: محله خاک‌سفید تهران. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، گرایش جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری.
- ریگی، علی؛ یوری، مرتضی (۱۳۹۶). ارزیابی میزان تأثیر آسیب‌های اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی در شهروندان (نمونه موردی: شهر ایرانشهر). دوماهنامه پژوهش در هنر و علوم انسانی، سال (۲)، شماره (۴)، ص (۵۵-۶۴).
- زنگی‌آبادی، علی؛ پرهیز، فریاد؛ خیام‌باشی، احسان (۱۳۹۴). تحلیل زمانی- مکانی آسیب‌های اجتماعی مرتبط با موادمخدر (مطالعه موردی: منطقه (۱۲) شهر تهران). پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم انتظامی، سال (۴)، شماره پیاپی (۹)، شماره (۱)، ص (۹۵-۱۱۶).
- شکوهی، حسین (۱۳۶۵). جغرافیای اجتماعی شهرها. اکولوژی اجتماعی شهر. تهران: جهاد دانشگاهی.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی اجتماعی. چاپ (۲). تهران: انتشارات سمت.
- علی‌اکبری، اسماعیل؛ درخشان، شهرام (۱۳۹۳). تحلیل الگوهای فضایی آسیب‌های اجتماعی در محیط‌های شهری مطالعه موردی: منطقه (۵) کلان‌شهر تهران. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره (۲)، شماره (۱)، ص (۴۹-۷۲).
- علی بخشی، آمنه (۱۳۹۳). سنجش توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خوزستان با استفاده از روش کپلند. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. اردبیل: دانشگاه محقق اردبیلی.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی و ناپایداری توسعه اجتماعی در ایران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره (۲۲)، ص (۲۵-۵۰).
- قاسمی، ایرج (۱۳۹۹). پیامدهای کرونا بر شهر و شهرسازی آینده. فصلنامه علمی تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی، شماره (۲)، ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹، ص (۲۲۷-۲۵۳).
- لطفی، صدیقه؛ شعبانی، مرتضی (۱۳۹۱). ارائه مدلی تلفیقی جهت رتبه‌بندی توسعه منطقه‌ای مطالعه موردی؛ بخش بهداشت و درمان استان مازندران. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال (۱۳)، شماره (۲۸)، ص (۷-۳۰).
- محسنی، رضاعلی؛ نصرتی‌بیانی، عزت‌الله (۱۳۹۳). نسبت شهر با جرم و آسیب‌های اجتماعی (مطالعه‌ای در رتبه‌بندی جرائم و آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی شهر گرگان). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، دوره (۲)، شماره (۷)، ص (۱۱۳-۱۳۸). تهران: پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا.

- مختاریپور، مهدی؛ منطقی فسایی، علی (۱۳۹۷). تبیین عوامل فرهنگی-مدیریتی مؤثر بر افزایش جرائم اجتماعی حاصل از توسعه فیزیکی-کالبدی شهر تهران (مورد مطالعه: منطقه ۱۹ شهر تهران). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال (۱۰)، شماره (۳)، ص (۱۱۹-۱۳۵).
- مرصوصی، نفیسه (۱۳۸۳). توسعه‌یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، دوره (۴)، شماره (۱۴)، ص (۱۹-۳۲).
- نوایی، حسین، فنی، زهره؛ کارگر، بهمن؛ کلانتری، محسن (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت عمومی-خصوصی در کاهش آسیب‌های اجتماعی بافت‌های فرسوده شهری. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال (۸)، شماره (۳۱)، ص (۱-۲۴). تهران: پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا.
- نوجوان، مهدی؛ محمدی، علی‌اصغر؛ صالحی، اسماعیل (۱۳۹۰). کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای با تأکید بر روش‌های TAPSI و SAW. مدیریت شهری، دوره (۹)، شماره (۲۸)، ص (۲۸۵-۲۹۶).
- یزدانی، محمدحسین؛ فرزانه سادات زرارنجی، ژیلا؛ یاری‌حصار، ارسطو (۱۳۹۸). سنجش سطح پایداری در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اردبیل به کمک مدل بارومتر پایداری. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره (۷)، شماره (۳)، ص (۶۰۱-۶۲۸).
- Abdollahi M (2002) Social problems and processes in Iran, Tehran: Agah, p. 1
- Atlas R (1999) Environmental Design that Prevents Crime, the construction specifier, Atlas Safety & Security Design. Santamonica.
- CheSoh M (2012) Crime and Urbanization: Revisited Malaysian Case, Procedia - Social and Behavioral Sciences 42 (2012) 291-299.
- Cozens P (2008) New Urbanism, Crime and the Suburbs: A Review of the Evidence, Urban Policy and Research, Vol. 26, No. 4, 429-444.
- Dhaliwal, G.S. Sangha, G.S. and Ralhan, P.K. (2000). Fundamentals of Environmental Science, Kalyani Publisher. New Delhi.
- Faria, J. R. Ogura, L. M. Sachsida, A. (2013). Crime in a planned city: The case of Brasilia, Cities 32 (2013) 80-87.
- Gerda, R. Wekerle Whitzman, C. (1998). Safe Cities, Guidelines for planning, design, and management, New York.
- Helle K (2014) the significance of place and Gender: An Ohio Violent Crime Victimization Study, Submitted in Partial Fulfillment of the Requirments for the degree of master of science in the Criminal justics program, Youngstown state Univercity may, 2014.

- Knepper P (2014). Falling crime rates: what happened last time, theoretical Criminology, sagepub, co. uk/ journals permissions. Nav DOI: 13624861/1177.10, download from tcr. Sagepub. com at pennsylvania state Univ on march 2016,4
- Maghsoodi, A. Abouhamzeh, G. Khalilzadeh, M. Zavadskas, E. (2018). Ranking and selecting the best performance appraisal method using the Multimooro approach integrated Shannon's entropy. Frontiers of Business Research in China. (12)1. pp 2-21.
- McCollister, K.E. French, M.T. Fang, H. (201۴). the cost of crime to society, New crime-specific estimates for policy and program evaluation Drug and Alcohol Dependence 108.
- Parhiz F (2010). Spatial - Physical analysis of social malformations in informal settlements areas Case Study: Informal Settlement Area Islamabad in Zanjan, MA proposal, Zanjan University.
- Rezazadeh, R. Khabir, S. (2010). Investigating Situational Procedure for Preventing Crime from Aspect of City Architect & Designers, Abadi, Vol. ۲۰, No. ۶۶, p -۵۸ ۶۳
- Salehi Amiri, S.S. Afshari Naderi, A. (2011). Theoretical and Strategic Foundations of Enhancing Social and Cultural Security in Tehran, Rahbord J 2011; 20(59), 49-76.
- Salehi E (2009). Building Role, Environmental Theory, in Preventing Rough Behavior City, the Publication of Building & Architecture New Art, No. 39, p 127-137.
- Serafim Opricovic Gwo-Hshiuug T (2004) Comprmise Solution by MCDM Methods: A Comparative Analysis of VIKOR and TOPSIS, European Journal of Operational Research, 159, 445-455.
- Setoudeh H (2005) Social Pathology, Tehran: Avaye no, 17.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی